

Олег Пограничний

студент гр. ФФзм-21,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Коломийчук

ОЦІНКА СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ ПІД ВПЛИВОМ ВОЄННИХ ПОДІЙ

Одним з пріоритетних завдань уряду кожної держави є забезпечення сталого економічного розвитку, важливу роль в якому відіграє зростання благополуччя громадян країни, нейтралізація основних загроз для їх фінансової безпеки та створення сприятливого середовища для життя та праці. Домогосподарства є безпосереднім учасником всіх економічних процесів та відносин, тому в умовах постійних економічних крих та воєнних загроз необхідною є оцінка фінансової безпеки домогосподарств, результати якої дозволятимуть обирати представникам держави вірні напрями в економічній політиці.

Вивченню питання щодо оцінки фінансової безпеки домогосподарств приділяли увагу як українські, так і зарубіжні вчені. Так, розглядаючи методiku оцінювання фінансової безпеки домогосподарств Г. Коцюрубенко та Н. Шикіна наголошували на відсутності єдиного наукового підходу щодо показників та критеріїв її оцінювання [1, с. 2]. Автори акцентують увагу на можливості використання показників, розроблених Методичними рекомендаціями для розрахунку рівня економічної безпеки країни [2].

При цьому оптимальним для оцінки фінансової безпеки домогосподарств, на думку Н. Виговської, має стати доповнення сукупності індикаторів показниками, що враховуватимуть фінансовий стан домогосподарств, а саме [3, с. 87]:

- 1) відношення середньої заробітної плати по країні до прожиткового мінімуму;
- 2) відношення сукупних доходів населення до індексу інфляції;
- 3) питома вага споживчих витрат у загальному обсязі доходів громадян;
- 4) відношення реальної та номінальної заробітної плати.

Також автори пропонують здійснювати аналіз фінансової безпеки на мікро- та макрорівні. Для аналізу показників на макрорівні М. Зварич пропонує такі показники: оцінка майнових прав, рівня безпеки фінансових ресурсів, аналіз сімейного бюджету, можливостей для заощаджень, особистих цілей, пенсійного інвестування, а для оцінки фінансової безпеки на макрорівні: рівень фінансового забезпечення населення, рівень безробіття, бідності, та фінансової грамотності [4, с. 79].

Сутність забезпечення фінансової безпеки полягає у своєчасному виявленні та нейтралізації наслідків і майбутніх загроз для фінансового стану домогосподарств.

Перелік показників, за якими можна оцінювати фінансову безпеку домогосподарств, колектив авторів: Б. Пшик, М. Зварич, Я. Кашуба та Л. Слобода пропонують звести до таких [5, с. 76]:

1) показники рівня безробіття: рівень зайнятості, рівень економічної активності населення; чисельність економічно активного населення на 1 домогосподарство, осіб; рівень безробіття;

2) показники рівня фінансової грамотності: індекс освіти, рівень інклюзії

3) показники рівня фінансового забезпечення населення: обсяг і структура вкладів домогосподарств у банківських, небанківських фінансових установах; доходи пенсійного фонду; рівень оподаткування, субсидювання, соціальних стандартів і соціального захисту домогосподарств; валовий внутрішній продукт на 1 особу; реальні доходи населення; доступність для домогосподарств фінансових послуг, житла, освіти, медичної допомоги тощо;

4) показники рівня бідності (заможності): індекс економічної спроможності; індекс якості життя; величина споживчого кошика; індекс людського розвитку; рівень забезпеченості домогосподарств житлом, товарами довгострокового використання (автомобілі, сільськогосподарська техніка, меблі, побутова техніка тощо).

У міжнародній практиці поширено застосовується індекс Генуорс, розроблений страховою компанією, яка здійснює аналіз рівня фінансової безпеки домогосподарств у країнах Європи, Азії та Латинській Америці [6]. Це дослідження проводиться методом так званого омнібусу, який представляє собою опитування: онлайн, телефонні та особисті, організовані за спеціальною вибіркою. Індекс розраховується шляхом як відношення відсотка фінансово забезпечених людей до частини опитуваних, які є фінансово незахищеними [6]. Домогосподарство вважається найбільш стабільним якщо показник вищий.

Як видно із проаналізованих різних підходів, вчені пропонують оцінювати економічну безпеку за показниками (обсяг доходів, банківських вкладів, забезпечення житлом тощо), які беруться до уваги загалом по всьому населенню країни, незалежно від відмінностей у соціальному статусі, рівні освіти, віку, регіону тощо.

Для суспільства будь-якої країни характерною є соціальна нерівність. В Україні така нерівність особливо поглибилася з початком повномасштабного російського вторгнення у лютому 2022 року. Так, багато українців, переважно у східній частині країни втратили робочі місця через руйнування та знищення бойовими діями підприємств. З цієї категорії населення одна частина адаптувалася до нових умов життя: знайшли нову роботу, можливо більш високооплачувану, інші – з різних причин не можуть відновити свій фінансовий навіть до довоєнного рівня, а стрімка інфляція, яка у 2022 році сягнула 27% [7], лише погіршила його ще більше.

За даними опитування, проведеного у жовтні 2022 року, про зменшення доходу від початку повномасштабного вторгнення зазначили 78% громадян, а про збільшення – лише 2% [8].

Дані опитування осіб, які перемістилися із найнебезпечніших регіонів країни в інші, показали, що з них: 47% на початку війни перестали отримувати заробітну плату, 35% опитуваних повідомили, що дохід їхнього домогосподарства є меншим ніж 5000 грн, що на 1500 грн менше, рівня мінімальної заробітної плати [8]. Також

опитування довело, що в рейтингу важливіших потреб домогосподарств найбільша перевага надається грошам (64%) та доступу до роботи (30%) [8].

Отже, оцінку фінансової безпеки домогосподарств в період воєнного стану в країні варто здійснювати, розподіливши населення на категорії за соціальним статусом, освітою, регіональним розміщенням, а також рівнем впливу воєнних подій (нічого не втрачено або втрачено житло, роботу тощо). Здійснення оцінки фінансової безпеки за таким підходом дозволить не порівнювати абсолютно різний стан та можливості населення під один стандарт, а виявляти реальні проблеми, що знижують рівень фінансової безпеки та розробляти необхідні заходи щодо її підвищення.

Список використаних джерел:

1. Коцюрубенко Г., Шикіна Н. Оцінювання фінансової безпеки домогосподарств: методичний та аналітичний аспекти. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-40>.
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
3. Виговська Н. Г. Особливості оцінювання фінансової безпеки держави в умовах економічної нестабільності. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2018. № 4. С. 85–90.
4. Зварич М. С. Механізм забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в Україні: дис. ... канд. ек. наук: 08.00.08. ДВНЗ «Університет банківської справи». Київ, 2020. 218 с.
5. Пшик Б. І., Зварич М. С., Кашуба Я. М., Слобода Л. Я. Фінансова безпека домогосподарств в Україні: сучасні проблеми та механізм забезпечення: монографія / за заг. ред. Б. І. Пшика. Львів: СПОЛОМ, 2020. 274 с.
6. Dell'Ariscia G., Mauro P., Spilimbergo A., Zettelmeyer J. Economic Policies for the COVID-19 War, IMF, APRIL 1, 2020. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2020/04/01/blog040120-economic-policies-for-the-covid-19-war>.
7. Індекс інфляції. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2022/>.
8. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України – дванадцята хвиля дослідження. Gradus. URL: https://gradus.app/documents/317/Gradus_EU_wave_12_UA.pdf